

**A külföldi harcosok jelentette fenyegetés
a „kalifátus” bukását követően (1.)
A kihívás természete**

The Threat of Foreign Fighters
After the Fall of the „Caliphate” (1)
The Nature of the Threat

SZALAI MÁTÉ – WAGNER PÉTER

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Molnár Tamás Levente

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

© Szalai Máté, Wagner Péter, 2019

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019

ISSN 2416-0148

Összefoglalás: Az Iszlám Állam (IÁ) területi felszámolását követően a hazatérő külföldi harcosok jelentette fenyegetés került előtérbe a hazai és a nemzetközi közbeszédben. A kétrészes elemzés célja az új kihívás értelmezése, valamint a nemzetállami és nemzetközi fellépés bemutatása. Az első rész a veszély természetére koncentrálna, és amellett érvel, hogy a leggyakrabban emlegetett kockázat, a terrorista cselekedetek végrehajtása nem lebecsülendő ugyan, de csak egy része a visszatérők okozta átfogó problémának. Abba ugyanis beletartoznak még a mentális betegségek, a politikai-morális megfontolások, valamint az Európai Unió kívül rekedt külföldi harcosok és családtagjaik kérdése is. Annak az öt-hatezer főnek, akik korábban az EU-ból utaztak ki, hogy az IÁ oldalán harcoljanak, a harmada 2016-ig visszajött, s azóta az adatok nem utalnak nagyobb számú hazatérőre. A korai visszatérésük több okra vezethető vissza: a radikalizáció felületessége, az Iszlám Államban való csalódás, valamint az itthon hagyott nők és gyermekek hiánya. A „kalifátus” bukását követően egy újabb hazatérési hullámra lehet számítani, amelyet – a korábban önként visszajövőkől eltérően – főleg olyan kiskorúak és nők fognak alkotni, akik az elmúlt hónapok harcai során a terrorszervezetet felszámoló erők fogságába estek.

Abstract: After the territorial defeat of the Islamic State, the threat posed by returning foreign fighters emerged to the forefront of both the Hungarian and international public discourse. The aim of the two-part analysis is to interpret the phenomenon and to present the measures taken on the national and international level to tackle the problem. The first part focuses on the complex nature of the challenge, arguing that while the threat of terrorism (which dominates the public discourse) should not be underestimated, it is only a part of a more comprehensive problem, which includes mental health problems, political and moral considerations as well as the question of those foreign fighters and their family members who got stuck outside of the Union. Approximately the third of the European foreign fighters (estimated to be around 5000–6000) had already returned by 2016, after which data do not show considerable influx. The early wave of returnees can be tracked down to several reasons, including shallow radicalization, delusion in the Islamic State but also that male returnees left women and children behind. Partly due to this reason, we can expect a new wave of returnees after the fall of the “Caliphate,” consisting mostly of female and under age people.

BEVEZETÉS

Az Iszlám Állam (IÁ) néven ismert terroristahálózat iraki–szíriai magszervezete 2019 elejére az összeomlás szélére került. A Szíriai Demokratikus Erők (SZDE) – koalíciós támogatással – [2018 szeptemberében](#) indították meg a dzsihádisták által birtokolt utolsó területek felszámolására irányuló harcukat. Habár ez az érintett civil lakosság előre nem látott nagy száma és az utolsó IÁ-csoportok

harcis morálja miatt elhúzódott, sőt a mai napig nem ért teljesen véget, az SZDE csapatai sikeresen felszámolták az IÁ területbirtoklási kapacitásait. A terrorszervezet jelentette fenyegetés ennek ellenére nem szűnt meg: mivel egy mélyen gyökerező ideológiai támogatással bíró, transznacionális hálózatról van szó, az Iszlám Állam vagy valamilyen utódszervezete az elkövetkező évtizedben is jelen lesz, a tevékenységével és annak következményeivel pedig a nemzetközi közösségnek még sokáig együtt kell élnie.

Az elemzés egy ilyen következményt, az úgynevezett külföldi harcosok jelentette fenyegetést igyekszik európai szemszögből körbejárni. Azoknak a férfiaknak (és nőknek) az esete, akik korábban az Iszlám Állam magszervezetéhez csatlakoztak, de nem rendelkeznek iraki vagy szíriai állampolgársággal, sokrétű biztonsági kihívást jelent az Európai Unió számára, amely nem redukálható kizárólag a terrorizmus kérdésére. Ezért a velük való bánásmód (a nemzetbiztonsági szempontok mellett) számos politikai, jogi és etikai kérdést is felvet. Általánosságban kijelenthető, hogy az európai államok nem voltak felkészülve e dilemmák megoldására a probléma megjelenésekor, mivel ilyen méretű hasonló kihívással korábban még nem találkoztak. A visszatérők első hullámának a megérkezése és az első terrortámadások elkövetése után azonban megtörténtek a válaszlépések is: 2016–2017-től a legtöbb ország egyre átfogóbb és koherensebb politikai keretet alakított ki, amelynek hatékonyságáról és működőképességéről ezekben az években tudunk meggyőződni igazán.

A téma feldolgozását nagyban megnehezíti a pontatlan és inkoherens fogalomhasználat, ami jól tükrözi a jelenség komplex jellegét. A jelen elemzésben „külföldi harcos” alatt minden olyan, iraki vagy szíriai állampolgársággal nem rendelkező egyént értünk, aki a két ország területén tevékenyen segítette az iraki–szíriai magszervezet működését. Tehát nemcsak azokat a személyeket, akik terrorista tevékenységet folytattak, vagy a harci cselekményekben részt vettek, hanem azokat is, akik más módon segítették az IÁ munkáját (pl. logisztika, kommunikáció, orvosi ellátás). Nem tekintjük ugyanakkor külföldi harcosnak az Iszlám Állam területén született, de iraki vagy szíriai állampolgárságra nem jogosult kiskorúakat.

A kétrészes elemzés első része a kihívás természetét járja körbe. Először a harcok idején kiutazott, illetve az időközben hazatért külföldi harcosok számával kapcsolatos becsléseket, majd a probléma komplex jellegét ismertetjük, különböző nézőpontokból. Ahogy azt látni fogjuk, a kérdéskörrel foglalkozó közbeszédet leginkább meghatározó téma, a terrorfenyegetés nem lebecsülendő ugyan, de igazából csak az egyik dimenziója a lehetséges problémáknak – a hazatérő külföldi harcosok ügye rámutat más, a terroristák jelentette fenyegetésnél súlyosabb és nemritkán nehezebben megoldható gondra is.

AZ EURÓPÁBÓL KIUTAZOTT ÉS ODA HAZATÉRT KÜLFÖLDI HARCOSOK BECSÜLT SZÁMA

A szíriai polgárháború (kiegészülve Irak 2014-es összeomlásával) a történelem legvonzóbb konfliktusává vált a külföldi harcosok számára. Bár a szíriai vagy iraki állampolgárságúakon kívüli résztvevők számáról csak becslések vannak, a rájuk vonatkozó adatok azonban nagyságrendekkel térnek el [a korábbi konfliktusokban megjelent](#) külföldi dzsihádistá harcosokétól. Irakban ugyanis 2003 és 2011 között nagyjából 5000, Afganisztánban pedig az 1970-es évektől a 2000-es évekig összesen 25.000 külföldi harcosról lehetett tudni.

Ezek az adatok eltörpülnek a mostanihoz képest: az [ENSZ 2017. novemberi becslése](#) szerint 2012 óta 40.000 fő csatlakozhatott a különböző szíriai vagy iraki milíciákhoz, míg az International Centre for the Study of Radicalisation (ICSR) [2018. júliusi tanulmánya](#) 41.490 főre tette azoknak a számát, akik magába az Iszlám Államba léptek be. Az Európából származó külföldi harcosok létszámát általában [5000–6000 főre](#) szokták becsülni, ami az összes kiutazó több mint 10 százalékát jelenti. Fontos megjegyezni, hogy az elemzések a Balkánt külön kezelik e téren: onnan legalább [900-1000](#) fő indult el Szíriába és Irakba. Az EU-ból [kiutazók 83–91 százaléka](#) hat országból (Belgiumból, Dániából, az Egyesült Királyságból, Franciaországból, Németországból és Hollandiából) származott, de nem elhanyagolható az Ausztriából, Spanyolországból, Olaszországból és Svédországból útra keltek száma sem.

A becslések közötti eltérések legfőbb magyarázata az eltérő módszertan, a nemzetállami szinten készülő statisztikák hiánya, a nyilvántartás nehézségei, valamint a rendelkezésre álló adatokhoz való hozzáférés korlátai. További problémát jelent az eltérő szóhasználat: a már hivatkozott ICSR például nem külföldi harcosokról beszél, hanem az Iszlám Államhoz „köthető” külföldi állampolgárokról (*IS affiliates*), s ebbe beletartozik mindenki, aki az IÁ bármelyik szervezetéhez valamilyen módon kapcsolódott, vagy a területén született, és nem rendelkezik szíriai vagy iraki állampolgársággal.

A külföldi fegyveresek számának növekedése 2016–2017-ben megállt. Az EU-nak a [terrorizmussal foglalkozó 2018-as jelentése](#) szerint akkoriban fordultak meg a korábbi trendek: csökkentek a kiutazások, és egyre többen kezdtek hazatérni valamilyen szándékból. A korábbi havi [2000 újonnan érkező](#) helyett 2016 szeptemberére már csak havonta 50 új külföldivel számolhatott a szervezet. E folyamat okai közül a legvalószínűbb, hogy 2016-tól defenzívába kényszerült az Iszlám Állam, és mind Irakban, mind Szíriában megindult a helyi erők támadása a terrorszervezet ellen. 2016 nyarán ráadásul az IÁ elvesztette az utolsó olyan határszakaszát is, amely közvetlen kapcsolatot biztosított a „kalifátus” számára Törökországgal. A közös határ felszámolása után gyakorlatilag csak közvetetten – embercsempészek segítségével – lehetett ki- és bejutni a terrorszervezet területére. 2017-ben az IÁ mind

a két „fővárosát”, a szíriai Rakkát és az iraki Moszult is elveszítette, ami tovább erősítette a kudarc érzését, és rontotta a dzsihádisták hangulatát. Aki nem tartozott a terrrorszervezet keményvonalas részéhez, az inkább a menekülést választotta már.

A hazatérők számáról szintén csak becslések vannak. Az ICSR a már idézett tanulmányában világszerte összesen 7366 regisztrált visszatérőről írt – ez az érték 2019-re valószínűleg 8000 fölé emelkedett –; ők az összes csatlakozó 20 százalékát teszik ki. A legtöbb elemzés szerint az európaiak esetén ez a ráta némileg magasabb: a hágai International Centre for Counter-Terrorism már 2016 áprilisában [30 százalékos visszatérési arányról](#) beszélt. A Radicalisation Awareness Network (RAN) által készített európai bizottsági [kiadvány](#) 2017 nyarán hasonló megállapításra jutott: ők 1500-ra becsülték a visszatérők számát, akik közül a [Soufan Groupnak](#) a hazatérőkkel foglalkozó tanulmánya 2017 novemberében mintegy 650 személyt tudott azonosítani. Az [Európai Parlament \(EP\) 2018-as jelentésében](#) némileg alacsonyabb, 26 százalékos arány (és mindössze 4558 fő) szerepelt.

A visszatérés az európai dzsihádisták körében viszonylag hamar kezdetét vette. Az [Egmont nevű belga intézet](#) jelentése szerint két nagyobb hullámban jöttek haza a külföldi harcosok: először 2013–2014 folyamán, az Iszlám Állam kikiáltása előtt, majd 2015 elején. Ez a tény két dologra is rávilágít: az innen kiutazók egyrészt kevésbé radikalizálódtak, másrészt viszont a szíriai polgárháború kezdeti időszakában más szervezetekhez is csatlakoztak. 2013 és 2015 között a legtöbb hazatérő felnőtt férfi volt, a nők és a gyermekek csak később kezdtek el nagyobb arányban visszatérni. Ez utóbbi országonként változik (lásd 1. táblázat); az [EP már idézett jelentése szerint](#) 2018-ban a legalacsonyabb arányban Franciaországba (12 százalék), a legmagasabban Dániába (46 százalék) és az Egyesült Királyságba (50 százalék) tértek haza.

1. táblázat

Kiutazási és visszatérési arányok egyes európai államok esetében (2018. május)

	Kiutazók	Hazatérők	Hazatérési arány
Belgium	413	125	30%
Dánia	145	67	46%
Egyesült Királyság	850	425	50%
Franciaország	1910	225	12%
Németország	960	300	31%
Hollandia	280	50	18%
EU	4558	1192	26%

Megjegyzés: a legtöbb becslés az Európai Parlamenténél 10–20 százalékkal magasabbnak ítéli az összes európai kiutazó számát és a visszatérésük arányát is.

A [rendelkezésre álló információk](#) szerint az útra kelt és a hazatért egyének nemi és életkorbeli megoszlása eltérő: míg az Iszlám Államhoz csatlakozott külföldi állampolgárok háromnegyede felnőtt férfi, 13 százaléka felnőtt nő és 12 százaléka kiskorú volt, addig a hazatértek között valamivel nagyobb a férfiak (79 százalék) és a kiskorúak aránya (19 százalék), a felnőtt nőké viszont jelentősen lecsökkent,

mindössze 4 százalék. Az Európai Unió esetében a kiutazók között valószínűleg magasabb volt a nők (21–25 százalék) és a kiskorúak (16–17 százalék) aránya, mint ahogy a visszatérők körében is (8, illetve 7–47 százalék) – bár ezek az arányok a megbízhatatlan adatok miatt alacsonyabbak is lehetnek. A visszatérők nőkre vonatkozó ráta negatív eltolódása több okra vezethető vissza: ide tartozik a többnejűség, a kiszolgáltatottság, illetve az Iszlám Állam belső szabálya, amely nagyban korlátozta a nők mozgáshoz való jogát. Valószínűsíthető, hogy a nők (és gyermekeik vagy a rájuk bízott fiatalok) közül sokan jelenleg menekülttáborokban vagy az SZDE által uralt területeken vannak; lehetséges, hogy ők a közeljövőben próbálnak majd hazatérni, ami egy harmadik nagyobb visszatérési hullámot feltételez.

A HAZATÉRÉS MÖGÖTT MEGHÚZÓDÓ MOTIVÁCIÓK ÉS A KIHÍVÁS TERMÉSZETE

A külföldi harcosok komplex problémájának a megértéséhez fontos számba venni a hazatérésük mögött meghúzódó okokat, azokból tudunk ugyanis a legjobban következtetni a jövőbeli terveikre, a radikalizációjuknak (vagyis az erőszak legitim eszközként való elfogadásának) a mértékére és a kihívás természetére. A visszatérő külföldi harcosokat az egyéni motivációik alapján [öt csoportba](#) tudjuk sorolni:

1. *A rövid szíriai–iraki tartózkodás után hazatérők* az Iszlám Állam visszaszorulása előtt elhagyták a „kalifátus” területét, mert nem azt kapták a csatlakozással, amire számítottak. Esetükben eredetileg az útra kelés oka főleg érzelmi és szociológiai, semmint ideológiai volt, és a radikalizáció felszínesen történt meg. E csoport tagjai inkább potenciális, mint aktuális közbiztonsági fenyegetést jelentenek.
2. *A kiábrándult hazatérők* kifejezetten csalódtak az Iszlám Állam tevékenységében, annak ellenére, hogy a „kalifátus” eszméjét ők is támogatták (vagy akár még ma is támogatják). A kiábrándultság gyakran a szervezet viselkedésére vagy az IÁ stratégiájára, taktikájára vonatkozik, de nem magára az ideológiára (vagy akár a hálózat összes vezetőjére). Mivel az ebbe a kategóriába sorolt harcosok jellemzően hosszabb ideig maradtak az Iszlám Állam területén, valószínűleg erőszakos cselekményekben is részt vettek (aktívan vagy szemtanúként), esetükben a radikalizáció így mélyebb szintű.
3. *A további harcot kereső hazatérők* nem csalódtak az Iszlám Államban, viszont – mivel érzelmileg nem feltétlenül kötődtek a szíriai–iraki hadszíntérhez, vagy mivel előre látták az IÁ visszaszorulását – új kihívások és „kalandok” reményében továbbutaztak. Esetükben a hazatérés inkább átmeneti, mint végleges jellegű, azaz két polgárháborús jelenlét közötti logisztikai vagy szervezési célú lehet. A radikalizáció ezeknél az egyéneknél erőteljes, ugyanakkor nem feltétlenül a kibocsátó országra jelentenek terrorveszélyt, hanem más bukott államokra.

4. A kényszerűségből hazatérők nem akartak hazajönni, de kénytelenek voltak rá – vagy mert elfogták és hazaküldték őket, vagy mert az Iszlám Állam visszaszorulásával el kellett hagyniuk Szíria és Irak területét (és egy harmadik ország helyett inkább a korábbi otthonuknak tekintett országba tértek haza). Esetükben a radikalizáció szinte visszafordíthatatlannak tűnik, visszatérésük után egy terrorcselekmény elkövetésének a kockázata magas.
5. Az Iszlám Állam által hazaküldöttek kifejezetten abból a célból tértek haza, hogy merényletet kövessenek el a saját országukban. Bár pontos becsléseket nem tudunk tenni, de kijelenthető, hogy számszerűleg ez a csoport jelenti a legkisebbet az öt közül.

Könnyen látható, hogy az öt csoport (legalább) ötféle viselkedési formát, különböző típusú fenyegetést jelent, és így több reintegrációs lehetőséget, illetve eltérő állami politikát igényel. A kihívások tekintetében összességében a következő öt szempontból jelenthetnek fenyegetést az Európai Unió számára.

TERRORISTA TEVÉKENYSÉGBEN VALÓ RÉSZVÉTEL

A közbeszéd leginkább a terrorizmus veszélyét hangsúlyozza a hazatérő külföldi harcosok kapcsán (vagyis a fenti motivációs csoportok közül a negyedik és ötödik kategóriától tart a legjobban). A visszatérők valóban több merénylet szervezésében és végrehajtásában is részt vettek: az első ilyen 2014 májusában történt, amikor a Szíriából hazatért [Mehdi Nemmouche](#) megtámadott egy brüsszeli zsidó múzeumot. Ezt követően szintén visszatérők voltak a 2015-ös párizsi és a 2016-os brüsszeli támadás végrehajtói között is, [azóta azonban nem történt](#) újabb, a korábbi külföldi harcosok által koordinált támadásra.

Milyen hosszú ideig jelentenek fenyegetést az egyszer már hazatért külföldi harcosok? [Kutatások szerint](#) azok a dzsihádisták, akik a hazatértük után otthon is terrorcselekményt követtek el, azt jellemzően a megérkezésük után egy éven belül megtették. Ez egyrészt fontos tanulság és segítség lehet a bűnüldöző szervek számára az erőforrások allokálása szempontjából, másrészt cáfolja azt a mítoszt, amely szerint az Iszlám Állam (vagy más dzsihádista terrorszervezet) képes lett volna „alvósejteket” telepíteni Európába (vagy más kontinensre).

A visszatérők körében tapasztalt alacsony terrorista aktivitás beleillik az évtizedes tendenciákba. [Thomas Hegghammernek, a kérdéskör egyik legjelentősebb szakértőjének a korábbi kutatásai](#) azt mutatták, hogy az 1990 és 2010 közötti időszakban a külföldről hazatért fegyveresek mintegy 11 százaléka vett részt a hazájában elkövetett terrortámadás(ok)ban. Ez az arány az Iszlám Állam esetében (a radikalizáció alacsony mértéke, valamint a külföldi harcosok heterogénebbé válása miatt) még alacsonyabb: [egy 2015-ös becslés](#) szerint 0,3 százalék.

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a visszatérők ne növelnék a terrorizmus jelenségéből adódó biztonsági fenyegetést. A „[veteránhatásnak](#)” nevezett jelenség alapján ugyanis azok a hazatérők is, akik maguk nem vesznek részt merényletek

végrehajtásában, a tapasztalataikkal és a tanácsaikkal segíthetik a helyi sejtek tevékenységét, így hatékonyabbá tehetik azok működését. Az 1990 és 2010 közötti nyugati empirikus adatok azt mutatják, hogy egy visszatért külföldi harcos segítségével jelentősen megnöveli egy merényletterv tényleges végrehajtásának az esélyeit és a halálos áldozatok számát: míg a hatóságok által ismert összes merényletterv 18 százaléka valósult meg, és 7 százaléka járt halálos áldozattal, addig ez az arány a visszatérők részvételével kidolgozottak esetén 29, illetve 16 százalék.

MENTÁLIS ÉS EGYÉB BETEGSÉGEK LEHETŐSÉGE A VISSZATÉRŐK KÖRÉBEN

A visszatérő külföldi harcosok jelentős része erőszakos cselekedetekben vett részt, vagy figyelt meg, emiatt [könnyen kialakulhatnak](#) bennük különböző [mentális és egyéb](#) betegségek (pl. poszttraumás stressz szindróma, dühkezelési problémák, érzelmi instabilitás, kiábrándultság, alvási zavarok, depresszió) – különösen az első és második motivációcsoporthoz tartozók körében. Ez négy szempontból is kihívást jelent az állam számára: az ilyen kórképpel rendelkezők ön- és közveszélyes magatartást folytathatnak; hosszú távon is nyitottabbak lehetnek, illetve nyitottabbá válhatnak az ismételt rekrutálásra; az állami segítség hiánya negatívan hathat a saját etnikai közösségük és a többség közötti kapcsolatokra; az ellátásuk komoly pénzügyi terhet ró az állami egészségügyre. Az ilyen esetek kezelését nagyban megnehezíti, hogy a visszatérő külföldi harcosokra vonatkozóan sehol sem folytattak átfogó kutatást az elmúlt évtizedekben, így sem pontos információkkal, sem a témával kapcsolatos legjobb gyakorlatokkal nem rendelkezünk.

A NŐK ÉS A KISKORÚAK KÉRDÉSE

A női és kiskorú visszatérők [speciális kihívást](#) jelentenek a fogadó ország számára, hiszen a motivációjuk és a szerepük a felnőtt férfiakétól általában eltérő volt. Ettől függetlenül igaz, hogy bár e két csoportból sokan valóban áldozatként, kényszerítés hatására utaztak az Iszlám Állam területére, vagy működtek együtt a szervezettel, nem szabad egyikükre sem kizárólag áldozatként tekinteni. A harci cselekményekben ugyanis a kezdetektől fogva részt vettek fiúk is, a nők harctéri szerepe pedig 2015 után, az Iszlám Állam visszaszorulásával párhuzamosan nőtt meg. Ahogy arra korábban utaltunk, a két csoport aránya az európai külföldi harcosok körében magasabb volt, mint globális szinten, akár a 40 százalékot is elérhette. Tovább növeli a kihívást, hogy a legtöbb állam nem vezet sem életkori, sem nemi megosztottság szerinti statisztikát a visszatérőkkel kapcsolatosan, és a jogi szabályozás nem is ad teret egyéni vagy speciális mérlegelésre e két csoport esetén. Sőt, Hollandiában már 9, Belgiumban pedig 12 éves kortól [elítélhetővé válhat](#) egy fiatal a külföldi harcosként végzett tevékenysége miatt – a hollandok esetében ez azt jelenti, hogy már három évvel a büntethetőségi életkor betöltése előtt.

A nők és a kiskorúak ügyének kezelése leginkább morális és jogi kérdéseket vet fel: mennyire tekinthetők (különösen a kiskorúakat és dzsihádisták feleségeként Szíriába utazott nőket) önálló döntések meghozatalára képesek egyéneknek?¹ A brit állampolgárságú [Shamima Begum](#) és gyermekének ügye nagy visszhangot kapott a nemzetközi sajtóban, mivel az ő esete megtestesíti mindazokat a dilemmákat, amelyekkel az európai (és ebben a tekintetben általában a kibocsátó) országoknak szembe kell nézniük. Begum helyzete több szempontból is különleges: már a kiutazása is megdöbbenetett a brit társadalmat, hiszen akkoriban még csak 15 éves lehetett, az elfogása után viszont a jelét sem mutatta a „megtérésnek”, ugyanakkor újszülött gyermeke miatt fontos humanitárius és állampolgársági szempontokat is figyelembe kellett vennie Nagy-Britanniának.

A „MARADÉK” JELENTETTE KIHÍVÁS

További biztonsági kihívást jelent az azokkal az európai állampolgárokkal kapcsolatos bizonytalanság, akik nem tértek haza, de nem haltak meg, és nem kerültek fogságba. Mivel az Iszlám Állam felszámolását elsősorban nem a nyugati államok, hanem azok helyi partnerei hajtották végre, nincsenek pontos adatok sem az ütközetekben elesettek, sem az elfogottak, sem az elmenekültek számáról. A [Szíriai Demokratikus Erők szerint](#) 2019 elején körülbelül 800–1000 fő körül lehetnek az általuk fogva tartott külföldi állampolgárok, további négyezren pedig a velük családi kapcsolatban lévők (az utóbbiak nem börtönökbe, hanem az SZDE irányítása alatt álló menekülttáborokba kerültek). Irak kapcsán nem áll rendelkezésre hasonló statisztika.

A nyugati államok a foglyok és családtagjaik esetében a visszatérésük megakadályozására és a visszafogadásuktól való elzárkózásra teszik a hangsúlyt. Ennek a példája a már idézett Shamima Begum ügye, akinek az állampolgárságát kívánta megvonni Nagy-Britannia (az még tisztázatlan, hogy a nő rendelkezik-e bangladesi állampolgársággal, mivel már Nagy-Britanniában született, és sosem járt szülei származási országában). Párizs más utat választott a francia állampolgárságú külföldi harcosoknak az országon kívül tartására. 2019. februári [sajtóhírek szerint](#) arról egyezett meg Bagdaddal, hogy az SZDE kezében levő franciákat Irakban fogják bíróság elé állítani, az ottani törvények alapján. Az SZDE a külföldi fegyvereseken és családtagjaikon kívül [mintegy 22.000](#) iraki IÁ-tagot vagy -szimpatizánst tart fogva Észak-Szíriában, akiknek a repatriálása nemrég kezdődött meg.

Külön gondot jelent [azoknak a kiskorúaknak](#) a helyzete, akiket már születésük után vittek ki a szüleik (azaz megvan az európai állampolgárságuk), továbbá akik kint láttak napvilágot, és csak elvben rendelkeznek a szüleik állampolgárságával. A számuk a több ezret is meghaladhatja, hiszen csak Franciaország esetében

¹ Az európai jogrendben a gyermekek 16, illetve 18 éves kor alatt jellemzően nem büntethetőek, a nők esetén pedig elképzelhető, hogy férfi családtagjaik (pl. férjük, apjuk) kényszerítette rájuk az Iszlám Államhoz való csatlakozást.

mintegy [460–700 gyermekről](#) van szó. Mivel a hatóságok sokszor az IÁ-harcosok feleségeit, özvegyeit sem akarják hazaengedni, a velük lévő kiskorúak sorsa külön figyelmet követel a hivataloktól. Esetükben a hontalanság (vagyis az állampolgárság hiánya) könnyű megoldást jelent. Belgium, Hollandia, Németország és az Egyesült Királyság azonban korlátozott mértékben lehetőséget ad az állampolgárság megadására, de [csak DNS-tesztet](#) követően.

KONKLÚZIÓ

A hogy az az elemzésből kiderült, a hazatérő külföldi harcosok jelentette kihívás egy komplex és ellentmondásos jelenség, amelyben a biztonsági dimenzió mellett politikai, jogi és morális szempontok is meghatározóak lesznek. Habár a terrorista cselekedetek elkövetésének növekvő esélye nem hagyható figyelmen kívül, az csupán az összkép egy részletét jelenti: a tapasztalatok átadása, a mentális betegségek megjelenése, a nők és gyermekekkel kapcsolatos jogi és morális aggályok, valamint az Európai Unió területén kívül rekedtek kérdése egy olyan komplex kihívást hoz létre, amelynek következményei még évtizedekig hatással lesznek Magyarország biztonsági környezetére.

A hazatérő külföldi harcosok kezelése már nem elméleti, hanem gyakorlati kérdés: a nagyjából 5-6 ezer fős európai kiutazó 30 százaléka már 2016-ra visszatért, azóta pedig érdemi hazatérési hullámot nem láttunk a részükről. A napjaink nagyobb sajtóvisszhangot kapó történetei az Iszlám Állam utolsó állásainak elfoglalása utáni hazatérések (főleg nőkből és fiatalokból álló) harmadik hullámát vetítik előre, amely során egyes európai országok igyekeznek megakadályozni (még a feleségek, özvegyek esetében is), hogy az illető visszatérhessen a hazájába. Az elemzés második része az erre vonatkozó tagállami politikákat és multilaterális erőfeszítéseket veszi górcső alá.